

Budynek c.k. kolei w Kasinie Wielkiej – kadr w filmu. Fot. archiwalna

Największy cmentarz wojskowy limanowszczyzny znajduje się na wznęgrzu **Jabłońiec w Limanowej**. Tutaj rozegrała się wielka bitwa 11 grudnia 1914 roku, jedna z największych batalii w 1914 roku na ziemiach polskich. Na Jabłońcu pochowani są żołnierze wielu narodowości. W ludzkiej pamięci pozostała bohaterka postawa pułkownika huzarów węgierskich Ottmara von Muhr, którego nagrobek – mauzoleum wyróżnia się na tej nekropolii. Pierwsze ofiary wielkiej bitwy zostały pochowane w szeregach **beziemnych grobów w Tymbarku**. Nocą, furmankami ludzie wozili zwłoki poległych z Jabłońca tworząc w pobliżu cmentarza parafialnego - wojskowy. Tymbark i Dobra, były zapleczem frontu. W Tymbarku stacjonowały oddziały CK Armii oraz zorganizowany był szpital polowy. W Dobrej stały Bataliony Józefa Piłsudskiego. To tutaj, 13 listopada 1914 Piłsudski dowiedział się o nominacji generalskiej, która oficjalnie ogłoszona została w Nowym Sączu wraz z powołaniem I Brygady. Również w tym rejonie doszło do krwawej potyczki poprzedzającej bitwę limanowską.

W **gminie Laskowa**, na jednym ze wzniesień Kamionki Małej – **Jastrzębce** znajduje się cmentarz wojskowy z okresu I wojny światowej. Centralnym jego elementem jest stojąca na wzniesieniu drewniana kaplica zwieńczona krzyżem. Podobny cmentarz powstał też na **Korabiu w Jaworznej**.

Liczne są **cmentarze, symboliczne mogiły oraz pomniki ofiar z okresu II wojny światowej**. W prawie w każdej miejscowości ziemi limanowskiej można napotkać ślady upamiętniające ofiary tamtych tragicznych czasów.

INNE

„Orkanówka” – zakopiańska willa w Porębie Wielkiej

Willa w stylu zakopiańskim pojawiła się nad Niedźwiedziem i Porębą Wielką, na stoku Pustki nad osiedlami Zagronie i Banachy obok domu, gdzie urodził się Władysław Orkan. Budowa prowadzona była w latach 1903–1906. Wykonali ją sąsiedzi, wykazując się nie mniejszym kunsztem niż cieśle Podhala. Rzeźbione zdobienia belek wykonał Jan Bulas, kolega Orkana z Poręby Wielkiej. Orkan wprowadził go w krakowski świat artystyczny, pomógł w pierwszych krokach na Akademii. Bulas był uczniem Wyspiańskiego i Stryjeń-

Seria informatorów Atrakcje powiatu limanowskiego,
wydana została staraniem Starostwa Powiatowego w Limanowej
Tekst i opracowanie – Anna Witalis Zdrzenicka

Cmentarz z I wojny światowej w Laskowej. Fot. M. Bugajska.

skiego. Rok odzyskania niepodległości przez Polskę Orkan postanowił upamiętnić, obsadzając jaworami drogę wiodącą do domu. Dzisiaj, po blisko 90 latach, aleja jaworowa sprawia imponujące wrażenie. Łączy **Orkanówkę** z kapliczką ufundowaną przez jego matkę. Obecnie w **Orkanówce** mieści się muzeum biograficzne Władysława Orkana. Przed domem pomnik piewcy Górców w pozycji siedzącej dłuta Jana Bulasa. Wewnątrz zachowane cenne wyposażenie z epoki: sprzęty domowe, biblioteka Orkana, pamiątki rodzinne.

Stacje PKP z końca XIX wieku

Stacje na linii kolejowej Chabówka – Nowy Sącz, budowanej przez Cesarstwo Królewskie Koleje Państwowe, oddane zostały do użytku (wraz z całą linią Żywiec – Sucha – Nowy Sącz) 16 grudnia 1884 roku. Powstały wówczas stacje w Rabie Niżnej, Mszanie Dolnej, Kasinie Wielkiej, Dobrej, Łososinie Górnej, Limanowej, Piszarzowej, Rabie Niżnej i Męcinie. Należały do Galicyjskiej Kolei Transwersalnej prowadzącej przez całe Karpaty. Jej najbardziej malownicza część przechodzi przez stoki Śnieżnicy. Tam też znajduje się najwyższy punkt trasy między Skrzydlną a Kasiną Wielką. Ten odcinek był ważnym punktem strategicznym ruchu oporu podczas II wojny światowej. Część stacji spalili Niemcy wycofując się w 1945 roku. Zachowały się stacje w Mszanie Dolnej, Kasinie Wielkiej, Dobrej i Piszarzowej. Obecnie kolej między Chabówką i Nowym Sączem nie działa, prócz turystycznej kolejki retro z Chabówki do Dobrej. Zabytkowe budynki stacji kolejowych w większości zachowują niezłą kondycję. Dzieje się tak za przyczyną... filmu. W Kasinie kręcona była m.in. *Lista Schindlera*. W Dobrej wykorzystano budynek stacji do zaaranżowania polsko-niemieckiego przejścia granicznego w innym filmie. Kasina występuje w nim w roli stacji szwajcarskiej.

Starostwo Powiatowe, 34-600 Limanowa,
ul. Józefa Marka 9;

tel. 018 33 75 360, fax. 018 33 75 880

Centrum Informacji Turystycznej tel. 018 33 75 800

e-mail: promocja@powiat.limanowa.pl;

turystyka@powiat.limanowa.pl;

www.powiat.limanowa.pl.

MAŁOPOLSKA

POWIAT LIMANOWSKI

POWIAT LIMANOWSKI

Dwór Mansów. Fot. A. Witalis-Zdrzenicka

Młyn na Podolpieniu. Fot. archiwalna

Orkanówka. Fot. A. Witalis-Zdrzenicka

O B I E K T Y Z A B Y T K O W E

A T R A K C J E T U R Y S T Y C Z N E

Dwór w Laskowej z 1677 r. Fot. M. Bugajska

Na małopolskim „Szlaku architektury drewnianej” w powiecie limanowskim spotykamy liczne dwory, zabudowania dworskie i wiejskie domy. Najstarsze pochodzą z XVI wieku, a nawet sięgają w stulecie XV. Zachowały się ponadto cenne zabytki murowane i murowano-drewniane. Stosunkowo liczne są barokowe, renesansowe, a nawet gotyckie malowidła ściennie i sztalugowe, polichromie oraz rzeźby. Zachowane dziedzictwo jest tym cenniejsze, że nie oszczędzały tych stron kataklizmy, takie jak liczne pożogi i powódzie, ani wojny, łącznie z obu światowymi. W rejonie Limanowej toczyły się zacięte bitwy 1914 roku, drastycznie, z licznymi pacyfikacjami, przebiegał wrzesień 1939, a także bitwy partyzanckie przez całą okupację. Walki pociągające za sobą zniszczenia prowadzono również w latach powojennych w ramach tzw. „utrwalania władzy ludowej”.

DWORY, ZESPOŁY DWORSKIE

(kolejność według okresu powstawania)

Drewniany dwór z 1677 roku w Laskowej

Należy do najciekawszych i najstarszych zabytków architektury świeckiej Polski Południowej. Zbudowany jest z modrzewiowych bierwion o konstrukcji zrębowej, ścianach pobielaných, na kamiennym ciosanym fundamencie. Pokryty jest wysokim, czterospadowym dachem łamanym polskim. Do zabytkowego zespołu dworskiego należy również spichlerz i murowane stajnie z XVIII wieku oraz park krajobrazowy z wartościowym starodrzewiem – głównie lipy. Wewnątrz dworu najcenniejsza jest kaplica ze stropem pokrytym polichromią.

Drewniany dwór z 1754 roku w Świdniku

Usytuowany jest w malowniczym parku krajobrazowym. Typowy parterowy, dworek polski z czterokolumnowym gankiem, facjatką i alkierzykiem. Ściany elewacji są pobieloné, a łamany dach polski kryty jest gontem. Obok dworu w parku zachowała się murowana kaplica z XVIII wieku. Dwór w Świdniku jest jedynym zachowanym do dzisiaj, ale jeszcze na przełomie XIX i XX wieku w tej miejscowości były cztery dwory należące do rodziny Walterów, Gostkowskich, Reklewskich i Wielogłowskich.

Dwór z 1754 r. w Świdniku. Fot. archiwalna

Murowany dwór z XVI/XVIII wieku w Skrzydziej

Kamienne, wysoko sklepione piwnice i część pomieszczeń parterowych dworu pochodzi z XVI wieku. Mają sklepienia kolebkowe i krzyżowe. Na parterze profilowane nadproże z herbem *Śreniawa*. Pozostała część zbudowana została w XVIII wieku. Dwór otacza stary park krajobrazowy z licznymi drzewami – pomnikami przyrody.

Zespół pałacowy, dworu i zabytkowego parku z XIX w. w Kamienicy

Murowany pałac zbudowany został w latach 1830–1840 przez Marszałkowiczów w stylu późnoklasycystycznym. Posiada kolumnadę pośrodku oraz dwa piętrowe skrzydła. Przykryty jest czterospadowym dachem. W rozległym ogrodzie wokół pałacu znajduje się wiele ciekawych drzew, m.in. tuje, choina kanadyjska, dąb czerwony, białe topole, świerk bałkański oraz rajska jabłoń. Drzewostan ma ok. 170 lat. Nieopodal zwiedzić można parterowy murowany dwór oraz murowany budynek poczty z tego samego okresu. W Kamienicy zachowało się również kilka budynków gospodarczych podworskich i plebańskich.

Dwór Marsów z przełomu XVIII/XIX wieku w Limanowej

Murowany dworek o pobielaných ścianach był siedzibą zasłużonego dla miasta i regionu rodu Marsów. Jest reprezentantem typowej architektury z tego okresu: z długimi skrzydłami i gankiem z kolumnadą, przykryty łamanym dachem polskim. Dworek położony w dużym, starym parku, dziś miejskim, mieści muzeum regionalne z cennymi zbiorami historycznymi i etnograficznymi. Na fotografii najstarszy zachowany gorset noszony przez Łaski Limanowski w XIX wieku.

Dwór murowany z 1832 roku w Rabie Niżnej

Wybudowany został przez rodzinę Chomentowskich. Dwór otoczony jest parkiem z wiekowym starodrzewem. W latach 70. został zaadaptowany jako ośrodek wypoczynkowy przez Hutę im. Lenina. Dzisiejsza Huta im. T. Sendzimira nadal prowadzi ośrodek. Baza noclegowa powiększona została o dodatkowy pawilon, a w otaczającym parku nasadzono ok. 5 tys. nowych drzew i krzewów.

Dwór klasycystyczny z I poł. XIX wieku w Słopicach

Parterowy murowany dworek klasycystyczny z I połowy XIX wieku, obecnie jest on własnością prywatną. Otoczony jest parkiem krajobrazowym,

Zespół pałacowo-parkowo-dworski w Kamienicy. Fot. A. Witalis-Zdrzeńcka

w którym rosną drzewa liczące ponad 400 lat, spełniające parametry pomników przyrody.

Pozostałości zespołu dawnego dworu i parku w Porębie Wielkiej

Zespół dworski położony jest w dużym, bardzo cennym parku, obecnie administrowanym przez Gorczański Park Narodowy. Na jego terenie znajdują się okazy wiązów i lip o obwodach powyżej 500 cm, a najokazalsze mają obwód ponad 600 cm. W czasie wojny zespół dworski w Porębie Wielkiej podarowany został przez Himmlera, jako zameczek myśliwski, dowódcy SS i policji Generalnej Guberni, Friedrichowi Kruegerowi. W 1945 roku, kiedy Niemcy opuścili tę rezydencję, dwór i zabudowania dworskie zostały spalone. Z modrzewiowego dworu Wodzickich po pożarze pozostały jedynie kamienne, piwnice, które w ramach konserwacji są obecnie przykryte i zabezpieczone. Dworek zbudowany został najprawdopodobniej przez książąt Lubomirskich w XVII wieku. Obecnie na fundamentach i wysoko sklepionych piwnicach oficyny wzniesiono budynek mieszkalny dla pracowników. Najcenniejszym zachowanym obiektem zespołu jest lamus drewniany z wieżyczką przy bramie wjazdowej od południa, który pełnił funkcję wozowni (na fotografii). Przy nim zlokalizowana jest mała, wpuszczona w ziemię przybudówka tzw. *łodownia*. Budynek ten w inwentarzu z XVII wieku wymieniany jest jako stary. Przypuszczalnie pochodzi jeszcze z XVI wieku, kiedy te tereny pozostawały w administracji hrabiów Pieniżków. Z wielu zabudowań gospodarczych zespołu nie zachował się żaden inny, pozostały po nich jedynie zarzys fundamentów. Ocalała ponadto kamienna kapliczka poniżej muru oporowego przy głównej alei parku.

CMENTARZE

Ziemia limanowska była areną zaciętych walk I i II wojny światowej. Ginęli tutaj żołnierze wszystkich walczących stron, ale ginęli również zwykli mieszkańcy, brani w przetargach z partyzantami na zakładników, a okupanci pacyfikowali całe wsie podejrzane o współpracę z ruchem oporu. Stąd ziemię tę znacząco liczne cmentarze wojskowe i mogiły ofiar.